

Piotrowski, Marcin / Wiśniewski, Tadeusz

Wstępne wyniki badań wykopaliskowych na wielokulturowym stanowisku 4 w Husynnem-Kolonii, powiat hrubieszowski, w roku 2005

Archeologia Polski Środkowowschodniej 8, 153-171

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

MARCIN PIOTROWSKI, TADEUSZ WIŚNIEWSKI

WSTĘPNE WYNIKI BADAŃ WYKOPALISKOWYCH NA WIELOKULTUROWYM STANOWISKU 4 W HUSYNNEM-KOLONII, POWIAT HRUBIESZOWSKI, W ROKU 2005

WSTĘP

Prace wykopaliskowe na znanym z wcześniejszych odkryć stanowisku 4 w Husynnem-Kolonii*, w roku 2005 zostały podjęte w charakterze badań przedinwestycyjnych, poprzedzających budowę nitki gazociągu biegnącej z Ukrainy, na odcinku Zosin – Moroczyn. Badaniami kierowali Anna Zakościelna, Marcin Piotrowski oraz Tadeusz Wiśniewski – pracownicy Instytutu Archeologii UMCS. Uczestniczyli w nich także studenci archeologii. Prace terenowe trwały od 7 do 29 kwietnia 2005 roku¹. Na linii gazociągu badane były także: stan. 17 w Zosinie, stan. 28 w Łaszczówce-Husynnem, stan. 29 i 30 w Husynnem oraz stan. 26 w Moroczynie – wszystkie w pow. hrubieszowskim.

TOPOGRAFIA

Stanowisko znajduje się we wsi Husynne-Kolonia, przy drodze biegnącej do Moroczyna (ryc. 1). Jego powierzchnia wynosi około 9 ha. Znaczna część stanowiska leży na polu ornym, na południe od drogi i zabudowań wiejskich, na silnie nachylnym stoku lessowego wyniesienia w krawędziowej strefie doliny Bugu. Fragmenty ceramiki znajdujące się także na północ od drogi, między zabudowaniami². Przedział wysokości względnych w obrębie stanowiska zamyka się między 188 a 205 m n.p.m. Stok eksponowany jest w kierunku

południowym i południowo-wschodnim. W wyższych partiach występuje gleba brunatna, w niższych – miąższy czarnoziem. Nitka gazociągu przecina stanowisko jedynie w południowej, stosunkowo nisko położonej części, na odcinku około 280 m, biegnąc z południowego-zachodu na północny-wschód (ryc. 2). Południowa część stanowiska była niegdyś przecięta przez nieistniejącą obecnie linię kolejową.

Według podziału fizyczno-geograficznego stanowisko leży w południowej części Grzędy Horodelskiej, tuż przy granicy z Kotliną Hrubieszowską. Mezoregiony te wraz z Grzędą Sokalską tworzą część Wyżyny Wołyńskiej, leżącą po polskiej stronie granicy z Ukrainą. Ta część nazywana jest także Wyżyną Zachodnio-wołyńską. Grzęda Horodelska to pas wzniesień kredowych pokrytych lessem, sięgających wysokości około 220-230 m n.p.m. Obszar ten cechuje występowanie bardzo żyznych gleb czarnoziemnych (J. Kondracki 1998. s. 295-296). Główną rzeką regionu jest nieuregulowany Bug, płynący doliną o zmiennej szerokości i miejscami silnie meandrujący. Od Kotliny Hrubieszowskiej oddziela Grzędę Horodelską rzeka Huczwa – lewy dopływ Bugu (Z. Michalczyk, T. Wilgat 1998, s. 54-58).

Takie elementy jak urozmaicony krajobraz, dobre gleby, łatwy dostęp do wody oraz położenie nad Bugiem decydowały o atrakcyjności tego regionu dla osadnictwa i przyczyniły się do pomyślnego rozwoju gospodarczego w pradziejach, średniowieczu i czasach nowożytnych, co znajduje odzwierciedlenie w obecnym krajobrazie: dziś niemal cały ten obszar pozbawiony jest lasów i wykorzystywany rolniczo.

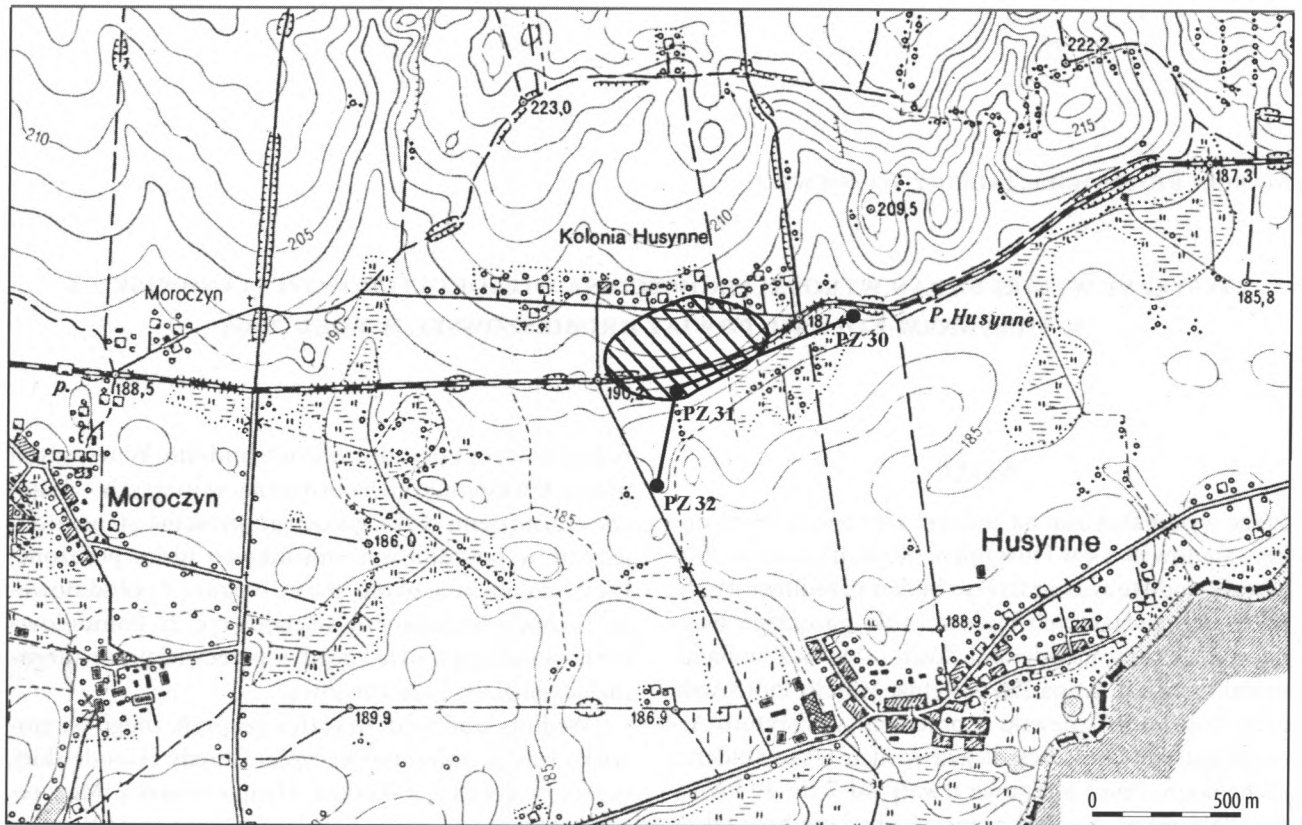
WCZEŚNIEJSZE BADANIA

Stanowisko 4 w Husynnem-Kolonii zostało odkryte w 1989 roku przez pracownika Muzeum Hrubieszowskiego – Wacława Panasiewicza, który na powierzchni kilku hektarów zebrał znaczną liczbę fragmentów ceramiki oraz znalazł brązową fibulę charakterystyczną dla kultury zarubinieckiej, datowaną na I wiek n.e. Obszar

*W Dokumentacji Archeologicznego Zdjęcia (AZP) jest Kolonia Husynne (przyp. Redakcja).

¹ Prace realizowano w ramach umowy między Karpacką Spółką Gazownictwa Sp.z.o.o. w Tarnowie (Oddział Gazowniczy w Sandomierzu), a Fundacją Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (UMCS), na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie – Delegatura w Zamościu (Dokumentacja z badań – por. A. Zakościelna, T. Wiśniewski, M. Piotrowski 2005). Konsultacja naukowa dotycząca materiałów związanych z kulturą łużycką – dr E. Kłosińska, natomiast dotycząca materiałów wczesnosłowiańskich – dr hab. S. Hoczyk-Siwiek, prof. UMCS (Instytut Archeologii UMCS w Lublinie).

² Informacja ustna E. Banasiewicz-Szykuły.

Ryc. 1. Husynne-Kolonia, pow. Hrubieszów. Lokalizacja wraz z przebiegiem odcinka trasy gazociągu (fragment mapy w skali 1:25 000. Powiat Hrubieszów. Województwo lubelskie. Wydawca – Zarząd Topograficzny Szt[abu]. Gen[eralnego]. Warszawa 1965).

Ryc. 2. Husynne-Kolonia, pow. Hrubieszów. Widok ogólny od strony południowo-zachodniej. Fot. A. Zakościelna.

stanowiska został wcześniej znacznie przekształcony w wyniku zdjęcia pokładów ziemi pod budowę drogi łączącej Husynne i Kobló. Jeszcze w 1989 roku na omawianym terenie rozpoczęto ratownicze badania wykopaliskowe, którymi kierowała E. Banasiewicz. W wykopie założonym w miejscu skupienia przepalonych kości ludzkich, widocznych na powierzchni, znaleziono częściowo zniszczony grób (nr 1/89), którego inwentarz wskazywał na przynależność do kultury zarubinieckiej. Prócz przepalonych kości, znaleziono wówczas żelazne kółko stanowiące być może element zamknięcia woreczka z materiału organicznego³, w którym złożono szczątki zmarłego, brązowy skręt oraz dwa zniszczone przez pług naczynia ceramiczne: garnek zdobiony półksiężycowatymi guzkami oraz misę. Analiza antropologiczna przeprowadzona przez W. Kozak-Zychman wykazała, że w grobie pochowano kobietę w wieku między 20 a 25 lat. Poza grobem natrafiono także na inne obiekty, w tym jamy o głębokości do 1,5 m, zawierające niewielką liczbę zabytków ceramicznych i krzemiennych, które określono jako neolityczne i wczesno-brązowe (E. Banasicwicz 1989)⁴.

Wyniki badań w 1989 roku, a szczególnie możliwość odkrycia kolejnych pochówków związanych z kulturą zarubiniecką stały się powodem dalszych prac wykopaliskowych, w roku 1990. Kilkanaście metrów na zachód od grobu 1/89 natrafiono na kolejny zniszczony pochówek ciałopalny (nr 2/90). Prócz przepalonych kości ludzkich znaleziono wówczas dwa zachowane we fragmentach naczynia: misę i kubek, poza tym – brązowy skręt oraz typowe dla kultury zarubinieckiej zabytki w postaci brązowej zapinki, datowanej na I wiek n.e., oraz tzw. szpili pastorałowatej. Podczas badań odkryto także obiekt z polepą konstrukcyjną odnoszący się do kultury łużyckiej oraz głęboką jamę pozbawioną materiału zabytkowego. Ponadto, w warstwie ornej znaleziono fragmenty ceramiki oraz zabytki metalowe związane z okresem rzymskim. Z kulturą przeworską i fazą BI okresu rzymskiego można wiązać między innymi żelazną zawieszkę wiaderkową i fragment żelaznej ostrogi, a z kulturą wielbarską i fazą C – brązową końcówkę pasa. Z powierzchni stanowiska pochodzi także kamienny toporek łączony z kulturą ceramiki sznurowej (E. Banasiewicz 1990, s. 36-37).

³ Zabytek ma w rzeczywistości formę nie zamkniętego kółka. Nie można wykluczyć możliwości, iż mamy w tym przypadku do czynienia z zapinką podkowiastą, z której nie zachował się kolec. Przedmioty tego typu służyły, jak wskazuje kontekst niektórych znalezisk, nie tylko do spinania odzieży, ale także jako zapięcia sakiewek (por. M. Piotrowski 2004, s. 135 – tam dalsza literatura).

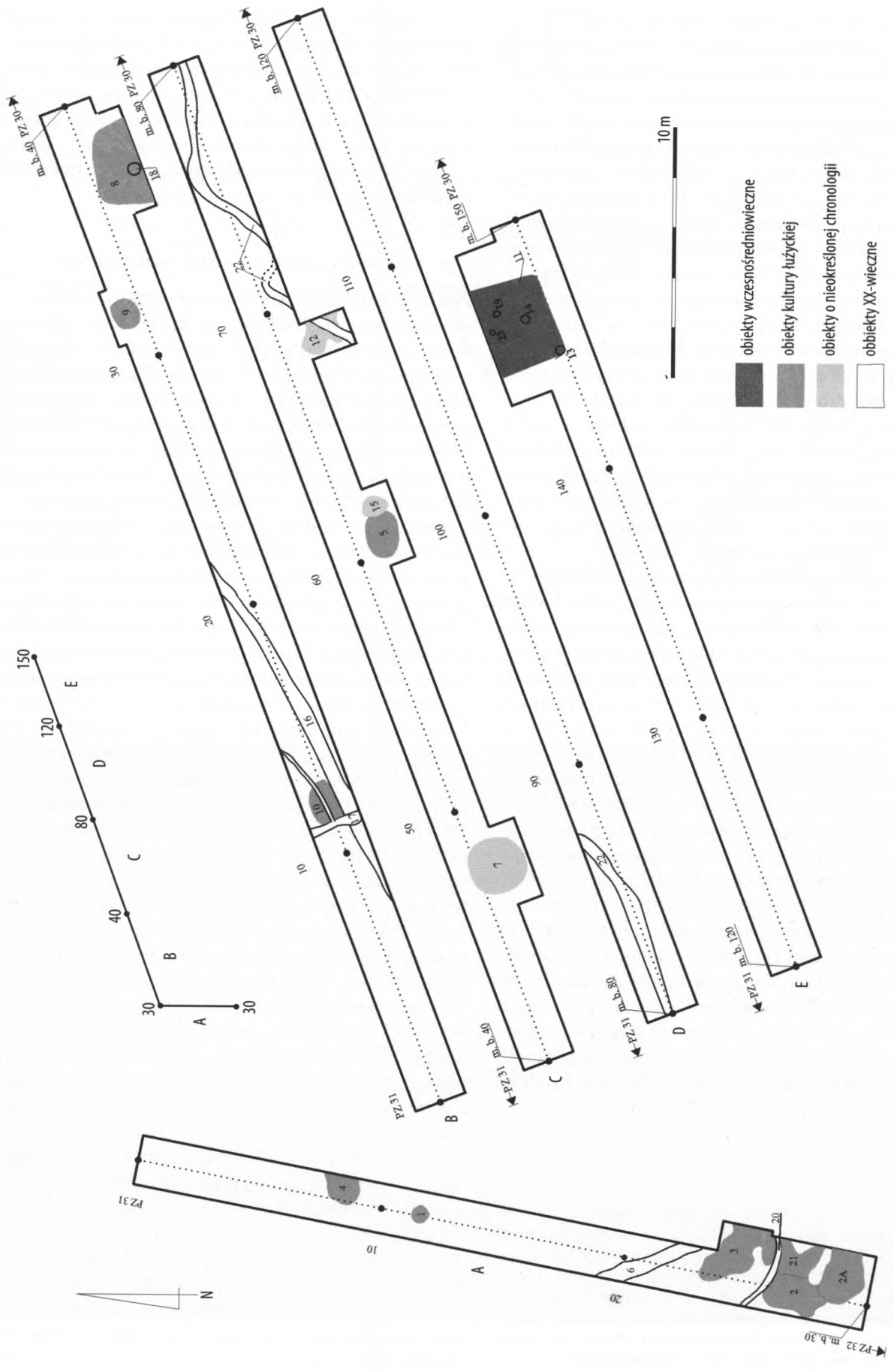
⁴ W pracy E. Banasiewicz (1989) na rys. 2: 3 oraz 2: 6 przedstawiono fragmenty naczyń z powierzchni stanowiska, które należałyby, jak się wydaje, łączyć z kulturą łużycką w okresie halsztackim. W tekście brak informacji o materiałach tak datowanych.

Opisywane stanowisko włączył także do swego opracowania materiałów z okresu halsztackiego z południowo-wschodniej Lubelszczyzny J. Niedźwiedź (1992, s. 162. tabl. VII: 7-8). Wymienił w nim dwa znalezione na powierzchni fragmenty ceramiki zdobione charakterystycznymi ornamentami plastycznymi: jeden – z wypychanymi od wewnątrz guzkami i ornamentem paznokciowym, drugi – z karbowaną listwą.

METODA I ZAKRES BADAŃ W 2005 ROKU

Przebieg nitki gazociągu i usytuowanie wykopów archeologicznych w 2005 roku znacznie niżej i dalej od drogi, niż miejsca wcześniejszych odkryć, leżących w obrębie zniszczonej części stanowiska, dawały szansę na odsłonięcie lepiej zachowanych obiektów. Przypuszczenie okazało się słuszne: stropy obiektów przykryte były warstwą czarnoziemiu o grubości od około 40 cm w części południowo-zachodniej do około 1 m w części północno-wschodniej stanowiska. Prace archeologiczne podzielone zostały na dwa etapy. Właściwe badania wykopaliskowe poprzedzone zostały przez nadzór podczas mechanicznego odhumusowywania, obejmującego pas o szerokości 2 m wzdłuż osi gazociągu. Następnie obszar ten był plantowany aż do odsłonięcia stropów obiektów (ryc. 3). Materiał zabytkowy odkryty poza obiektami inwentaryzowany był w nawiązaniu do dziesięciometrowych odcinków, na które podzielone zostały linie gazociągu między tzw. punktami PZ (punkt załamania). Odcinki oznaczane były ze wskazaniem granicznych pełnych dziesiątek metrów, z każdorazowym określeniem, między którymi punktami PZ się znajdują (np. odcinek 10-20 m między punktami PZ 31-30). Pierwsza liczba oznaczająca punkt PZ wskazywała, od której strony były liczone bieżące metry wykopu. W przypadku odkrycia obiektów, których zarys wykraczał poza dwumetrowy pas, poszerzano wykop, jeśli pozwalały na to warunki budowy gazociągu. Obiekty, w zależności od struktury i wielkości, eksplorowane były połówkami, ćwiartkami lub cięte na mniejsze części w celu uzyskania odpowiednich przekrojów. Wypełniska obiektów wybierano warstwami mechanicznymi grubości 10 cm, a materiał zabytkowy inwentaryzowano z przypisaniem zarówno do warstwy mechanicznej, jak i warstwy naturalnej, z której pochodził. Eksploracja obiektów, zwłaszcza tych sięgających większej głębokości, była znacznie utrudniona z powodu nieustannie wybijającej wody. Z tej przyczyny część wykopu na długości 70 m, na odcinku 180-250 m między punktami PZ 31-30, położona najdalej na północny-wschód została objęta jedynie nadzorem podczas mechanicznego pogłębiania rowu pod rurę gazociągu. Zostały wówczas odkryte dwa obiekty archeologiczne.

Ryc. 3. Husynne-Kolonia, pow. Hrubieszów, stan. 4. Plan zbiorczy obiektów. Rys. T. Wiśniewski.

Łącznie przebadano powierzchnię 465 m², na której odsłonięto 25 obiektów, które po korelacji jednostek stratygraficznych i połączeniu w większe powiązane funkcjonalnie całości dały razem 17 oddzielnych kompleksów. Wyróżniono 65 jednostek stratygraficznych (warstw i styków obiektowych), wliczając w to humus współczesny oraz calec. Pozyskano łącznie 2997 zabytków ruchomych, z których 1481 (49,4%) znaleziono w obrębie 14 obiektów. Część z nich nie zawierała żadnego materiału datującego lub nawet jakiegokolwiek zabytkowego.

OPIS OBIEKTÓW PRADZIEJOWYCH

W obrębie odcinka 10-20 m (PZ 31-32) odsłonięto dwa fragmenty żuchwy końskiej, które zalegały w słabo rysującym się brunatnym wypełnisku obiektu 1 o rzucie poziomym zbliżonym do kołistego i wymiarach około 1,48 x 1,42 m (ryc. 4). W przekroju obiekt miał formę nieckowatą o niewielkiej, kilkucentymetrowej miąższości. W wypełnisku zebrano 24 fragmenty ceramiki kultury łużyckiej, kość zwierzęcą (nie licząc fragmentów żuchwy), bryłkę polepy oraz kamień. Dodatkowo, w najbliższej okolicy znaleziono sześć fragmentów ceramiki, także związanej z kulturą łużycką.

Zlokalizowane w obrębie odcinka 20-30 m (PZ 31-32) obiekty 2, 2A oraz 3 i tożsame z nim, odcięty wkopem pod dren obiekt 21, tworzyły kompleks trudnych do rozdzielienia zagłębień. Ich wypełniska w postaci czarnej lub ciemnobrunatnej zbitej ziemi, stosunkowo wyraźnie oddzielające się od lessu calcowego, zlewały się niemal w miejscach, gdzie obiekty te zachodziły na siebie. Wyeksplorowano jedynie fragmenty wymienionych obiektów, reszta zalegała w profilu. Długość odsłoniętej części całego kompleksu wynosiła około 6,8 m. Przekroje zagłębień miały formę nieckowatą, a miąższość obiektów, zbliżona we wszystkich przypadkach, dochodziła do około 0,7 m. Z wypełnisk zebrano łącznie 105 fragmentów ceramiki kultury łużyckiej, a z warstwy czarnoziemiu zalegającej bezpośrednio nad nimi dodatkowo 81 fragmentów. Ponadto, w wypełniskach znaleziono 13 kości zwierzęcych, a w warstwie nad nimi 70 kości zwierzęcych, trzy bryłki polepy oraz jeden nieokreślony przedmiot żelazny. Szczególnie duże fragmenty naczyń ceramicznych wystąpiły w obiekcie 3. Funkcja opisywanych obiektów pozostaje niejasna. Na podstawie kształtów oraz zawartości zabytkowej, wydaje się, że stanowiły one raczej pozostałości zagłębionych, prawdopodobnie kuchennych części konstrukcji mieszkalnych.

Na odcinku 0-10 m (PZ 31-32) zlokalizowano jamę (obiekt 4), której wyraźne ciemnoszare wypełnisko można było dostrzec dopiero pod nakładem warstwy czarnoziemiu, w otoczeniu żółtego lessu calco-

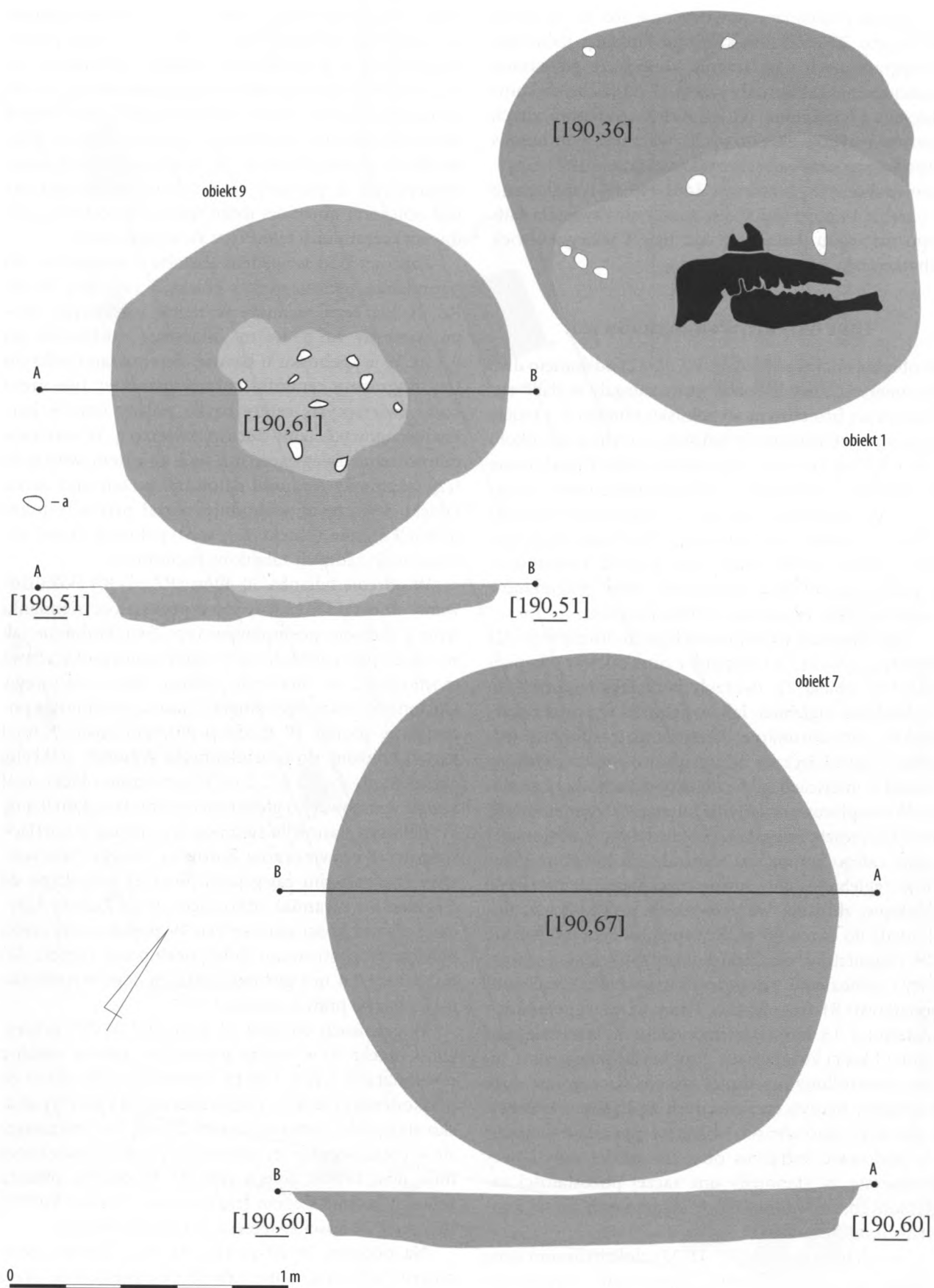
wego. Odsłonięto tylko część obiektu, reszta zalegała w profilu, jednak wydaje się, że miał on w rzucie poziomym kształt w przybliżeniu owalny o wymiarach 1,6 x 1,4 m. W przekroju miał formę płaskodennej niecki o miąższość około 0,4-0,5 m. Pozyskano z jego obrębu nieliczny materiał zabytkowy w postaci dwóch fragmentów ceramiki kultury łużyckiej oraz trzech kości zwierzęcych. Z warstwy czarnoziemiu zalegającej tuż nad obiektem pochodzi jeden fragment podobnie datowanej ceramiki, a także trzy zwierzęce kości.

Zbliżony pod względem kształtu i rozmiarów do poprzednio opisanego był obiekt 5 (odcinek 50-60; PZ 31-30). Jego wymiary w rzucie poziomym stropu wynosiły 1,6 x 1,4 m. Miąższość dochodziła do 0,5 m. W wypełnisku o barwie ciemnoszarej odkryto trzy fragmenty ceramiki kultury łużyckiej, tyle samo kości zwierzęcych, cztery bryłki polepy oraz w partiach spągowych jamy żuchwę zwierzęcą. W warstwie czarnoziemiu zalegającej tuż nad obiektem wystąpiły trzy fragmenty ceramiki datowane na ten sam okres. Obiekt 5 w części wschodniej został przecięty przez niewielką jamę (obiekt 15), w wypełnisku której nie znaleziono żadnych zabytków ruchomych.

W obrębie odcinka 30-40 m (PZ 31-30) zlokalizowano obiekty 8 i 18, tworzące pozostałość ziemianki wraz z dołkiem posłupowym (ryc. 5A). Podobnie jak w innych przypadkach, zarys uchwycono pod warstwą czarnoziemiu w otoczeniu żółtego lessu calcowego. Odsłonięto tylko część obiektu, partia południowa pozostała w profilu. W rzucie poziomym obiekt 8 miał kształt zbliżony do prostokątnego. Wymiary odkrytej części wynosiły 3,3 x 2,2 m. W przekroju obiekt miał kształt wannowaty o głębokości dochodzącej do 0,4 m. Wypełnisko stanowiła ciemnoszara ziemia, w partiach spągowych prawie czarna. Zarówno z obiektu jak i warstwy czarnoziemiu zalegającej powyżej pozyskano 48 fragmentów ceramiki odnoszącej się do kultury łużyckiej oraz 11 kości zwierzęcych. W południowej części obiektu zarejestrowano dołek posłupowy (obiekt 18) o średnicy 0,4 m i głębokości 0,4 m. Jego wypełnisko miało barwę prawie czarną.

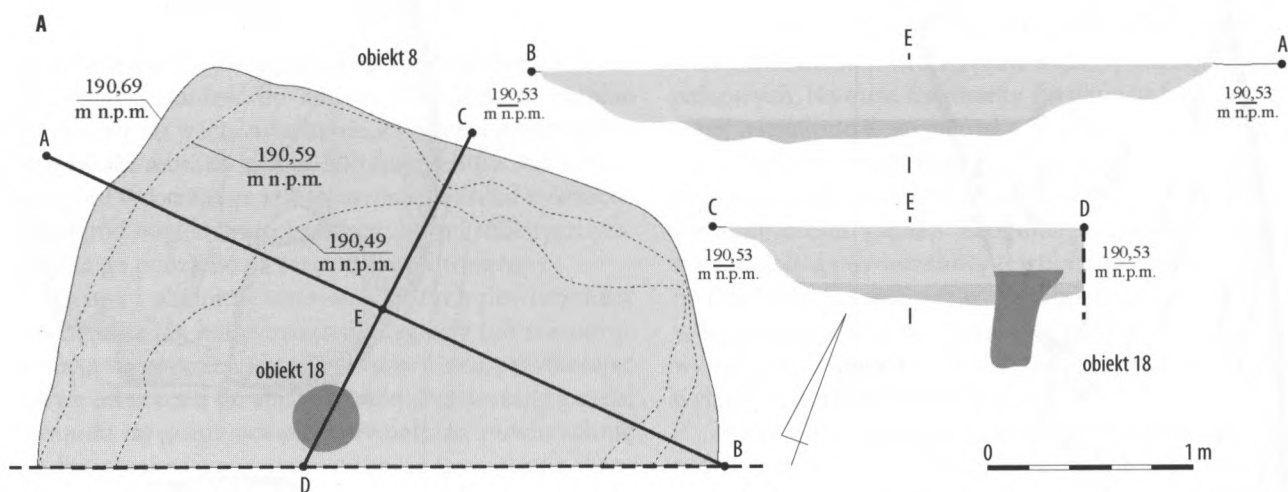
W granicach odcinka 30-40 m (PZ 31-30) uchwycono obiekt 9, w rzucie poziomym prawie owalny, o wymiarach 1,42 x 1,26 m, i przekroju zbliżonym do płaskodennej niecki, o miąższości do 0,15 m. Wypełnisko stanowiła ciemnobrunatna ziemia z wyróżniającą się w części środkowej jasnoszarą warstwą zawierającą dużą ilość bryłek polepy (ryc. 4). W obrębie obiektu zebrano łącznie siedem fragmentów ceramiki kultury łużyckiej, 24 kości zwierzęce, w tym róg bydlęcy.

Na odcinku 10-20 m (PZ 31-30) odkryto nieregularną w zarysie jamę (obiekt 10), zniszczoną przez okopy strzeleckie, a także współczesne drenaż odwadniająca. Miała ona rozmiary około 1,8 x 1,6 m, a miąższość

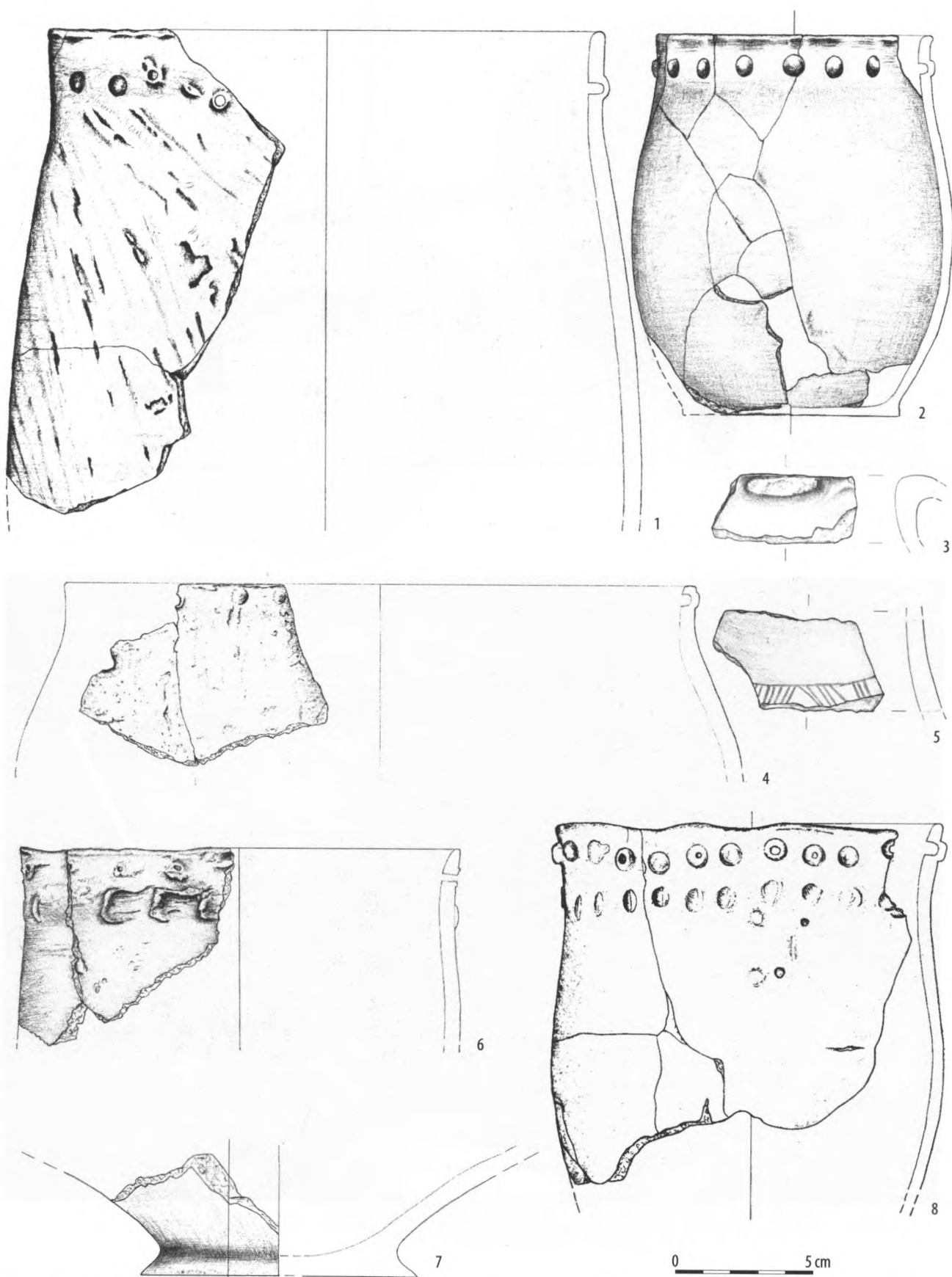

Ryc. 4. Husynne-Kolonia, pow. Hrubieszów, stan. 4. Obiekty 1, 9, 7: a – polepa. Rys. T. Wiśniewski.

Ryc. 5. Husynne-Kolonia, pow. Hrubieszów, stan. 4: A – obiekty 8 i 18; B – północno-zachodnia część obiektu 11. Rys. T. Wiśniewski; fot. M. Piotrowski.

Ryc. 6. Husynne-Kolonia, pow. Hrubieszów, stan. 4. Wybór ceramiki pradziejowej: 1, 2, 6-8 – obiekt 3; 3, 5 – obiekt 8. Rys. R. Galej, W. Zieliński.

ciemnoszarego wypełniska wynosiła 0,12 m. Znalaziono w niej jeden fragment ceramiki, który można połączyć z kulturą łużycką.

CERAMIKA PRADZIEJOWA

Ceramikę pradziejową pozyskaną podczas badań w całości należy odnieść do kultury łużyckiej. W obrębie obiektów oraz w ich sąsiedztwie, a także na powierzchni stanowiska zebrano łącznie 500 fragmentów. Już wstępny ogląd wskazuje, że jest to materiał bardzo zróżnicowany pod względem technologicznym i stylistycznym. Można go podzielić na trzy podstawowe grupy.

Grupa I obejmuje naczynia, których powierzchnia zewnętrzna ma kolor brunatny, ceglasty lub szarobrunatny, a wewnętrzna jest celowo czerniona, przybierając barwę od czarnej do stalowoszarej. Przeważająca część ceramiki tej grupy posiada wewnętrzną powierzchnię gładką, czasami wręcz wyświeconą, a zewnętrzną chropowatą lub specjalnie chropowacaną o bardzo nierównej fakturze, z domieszką tłuczni granitowego oraz prawdopodobnie wapiennego, drobno-, średnio- i gruboziarnistego. Gruboziarnista domieszka, widoczna na powierzchni zewnętrznej i w przełamach, wystaje czasem także z wygładzanej powierzchni wewnętrznej. W tej samej grupie znajdują się fragmenty naczyń obustronnie gładkich, z domieszką drobno- i średnioziarnistego tłuczni. Na ich powierzchni widoczne są płytki miki.

Grupa II zawiera naczynia o powierzchni zewnętrznej i wewnętrznej w kolorach brunatnym, szarobrunatnym, ceglastym lub rdzawym. W tym zbiorze znajdują się fragmenty chropowate lub chropowacane od strony zewnętrznej oraz gładkie od środka, z domieszką drobno-, średnio- i gruboziarnistego tłuczni, widocznego z reguły od strony zewnętrznej. W grupie tej wyróżnia się odmiana ceramiki obustronnie gładkościennej o powierzchniach silnie wyświeconych. Masa ceramiczna zawiera niewielką ilość domieszki, z reguły drobno- i średnioziarnistego tłuczni, widoczną w przełamach. Na powierzchniach ścianek widać płytki miki.

Grupa III obejmuje naczynia obustronnie gładkie i czernione. Czasami przybierają one barwę stalowoszara. Ceramika tej grupy, najmniej liczna, zawiera domieszkę w postaci tłuczni z reguły drobno- i średnioziarnistego, rzadziej gruboziarnistego, wystającego z zagładzonych powierzchni.

Rozdrobnienie materiału ceramicznego utrudnia rekonstrukcję pełnego zestawu form naczyń. Największa liczba fragmentów pochodzi, jak się wydaje, z naczyń garnkowatych, nawiązujących do form jajowatych, czy workowatych, z częścią przydenną prostą lub częścią podciętą. Odpowiadają one II, a przede wszyst-

kim I grupie technologicznej. Posiadają gładkie ścianki wewnętrzne i celowo chropowacane powierzchnie zewnętrzne. Górne części opisywanych form posiadają z reguły ornament plastyczny w postaci rzędu wypychanych od środka guzków (tzw. „żemczużin”), czasem przebitych na wylot. Pod guzkami zdarza się dodatkowe zdobienie w postaci rzędu dołków paznokciowo-palcowych. Na duże fragmenty garnków o formie jajowatej natrafiono w wypełnisku obiektu 3 (ryc. 6: 1, 2, 4, 6-8). Niektóre z nich udało się zrekonstruować niemal w całości. Nad obiektem 2 wystąpił fragment przywlewowanej części garnka zdobionego „żemczużinami” z wygładzoną powierzchnią zewnętrzną. Chropowacane fragmenty znalezione w wypełnisku obiektu 8 oraz w jego sąsiedztwie nie posiadają zdobienia w postaci wypychanych guzków. Na niektórych z nich występują wyłącznie dołki paznokciowo-palcowe.

Tylko jeden fragment o gładkich i stalowoszarych powierzchniach, znaleziony w warstwie czarnoziemiu nad obiektem 2, można jednoznacznie identyfikować z misą.

Spośród fragmentów, kilka pochodzi z naczyń wazowatych z cylindryczną lub lekko stożkowatą szyjką. Do tej samej grupy form zaliczyć można także fragment dna z silnie podciętą częścią przydenną, znaleziony w wypełnisku obiektu 3 (ryc. 6: 7). Naczynia wazowate wiążą się z II grupą technologiczną i posiadają obydwie powierzchnie gładkie. Na jednym z fragmentów z obiektu 9 wystąpił ornament w postaci pojedynczego, dookólnego żłobka wrytego w miejscu przejścia szyjki w bark naczynia.

Dwa interesujące fragmenty, należące prawdopodobnie do jednego niewielkiego naczynia, zostały znalezione w wypełnisku obiektu 8 (ryc. 6: 3, 5). Posiadają one rdzawe, wyświecone powierzchnie i niewielką ilość domieszki mineralnej widocznej tylko w przełamach. Jeden z fragmentów to element wylewu z wychodzącym z niego taśmowatym uchem, drugi natomiast – stanowi górną część dwustożkowatego lub silnie podciętego brzuśca (tzw. bark) i nosi ryty ornament w postaci poziomej linii oraz umieszczonych pod nią grup skośnych równoległych kresek. Grupy te są naprzemiennie pochyłe. Opisywane fragmenty należą do naczynia w typie kubka lub czerpaka, choć najbardziej uzasadnione wydaje się identyfikowanie ich z formą tzw. pucharka ulwóweckiego. Podobną ornamentykę można znaleźć także na naczyniach datowanych na okres halsztacki (por. J. Niedźwiedź 1992, tabl. VII: 5).

Znaleziska chropowacanych naczyń garnkowatych zdobionych plastycznymi guzkami wypychanymi od środka, czasem przebitymi na wylot, niekiedy z towarzyszącym im ornamentem paznokciowo-palcowym, znane są z różnych stanowisk z Polski południowo-

wschodniej i z Ukrainy. Zanotowano je na przykład na osadach ludności kultury łużyckiej badanych w Szumince, gm. Włodawa, stan. 7 (W. Mazurek 1992, V: 1, VI: 1, 5, VII: 1, 6; 1995, s. 11, tabl. IV: 4, 8, V: 2), czy w Teptiukowie pow. hrubieszowski, stan. 6 (Z. Jeliński 2002). Z innych miejscowości można wymienić Romoś, obl. L'viv, Majdan Górny, pow. tomaszowski, Peresę, pow. hrubieszowski, stan. 55, Leżnicâ, obl. Luc'k (E. Kłosińska 2005, ryc. 13: a, c; ryc. 14: b, f, g), Dębiny, pow. tomaszowski, stan. 24, Podlodów, pow. tomaszowski, stan. 36, Szlatyn, pow. tomaszowski, stan. 38, Typin, pow. tomaszowski, stan. 24, Łubcze, pow. tomaszowski, stan. 36, Hrebenne, pow. hrubieszowski, stan. 1, Wierzbicę, pow. tomaszowski, stan. 9 i 7, czy Werbkowice-Kotorów, pow. hrubieszowski, stan. 1 (J. Niedźwiedź 1992). Na ceramikę taką natrafiono także podczas badań na sąsiednim stanowisku leżącym na linii gazociągu – w Husynnem, pow. hrubieszowski, stan. 30 (por. M. Szeliga 2005). Chropowaczone workowate lub jajo-wate garnki zdobione elementami plastycznymi, w tym tzw. „żemczuzinami” lub związanymi z nimi zapewne genetycznie dziurkami pod wylewem, oraz dołkami palcowymi uważa się za wyznacznik zmian kulturowych zachodzących w Polsce południowo-wschodniej i na przyległych połaciach Ukrainy, przypadających na młodszy odcinek wczesnej epoki żelaza (por. J. Niedźwiedź 1992, s. 162; S. Czopek 2001, s. 174; E. Kłosińska 2005, s. 183).

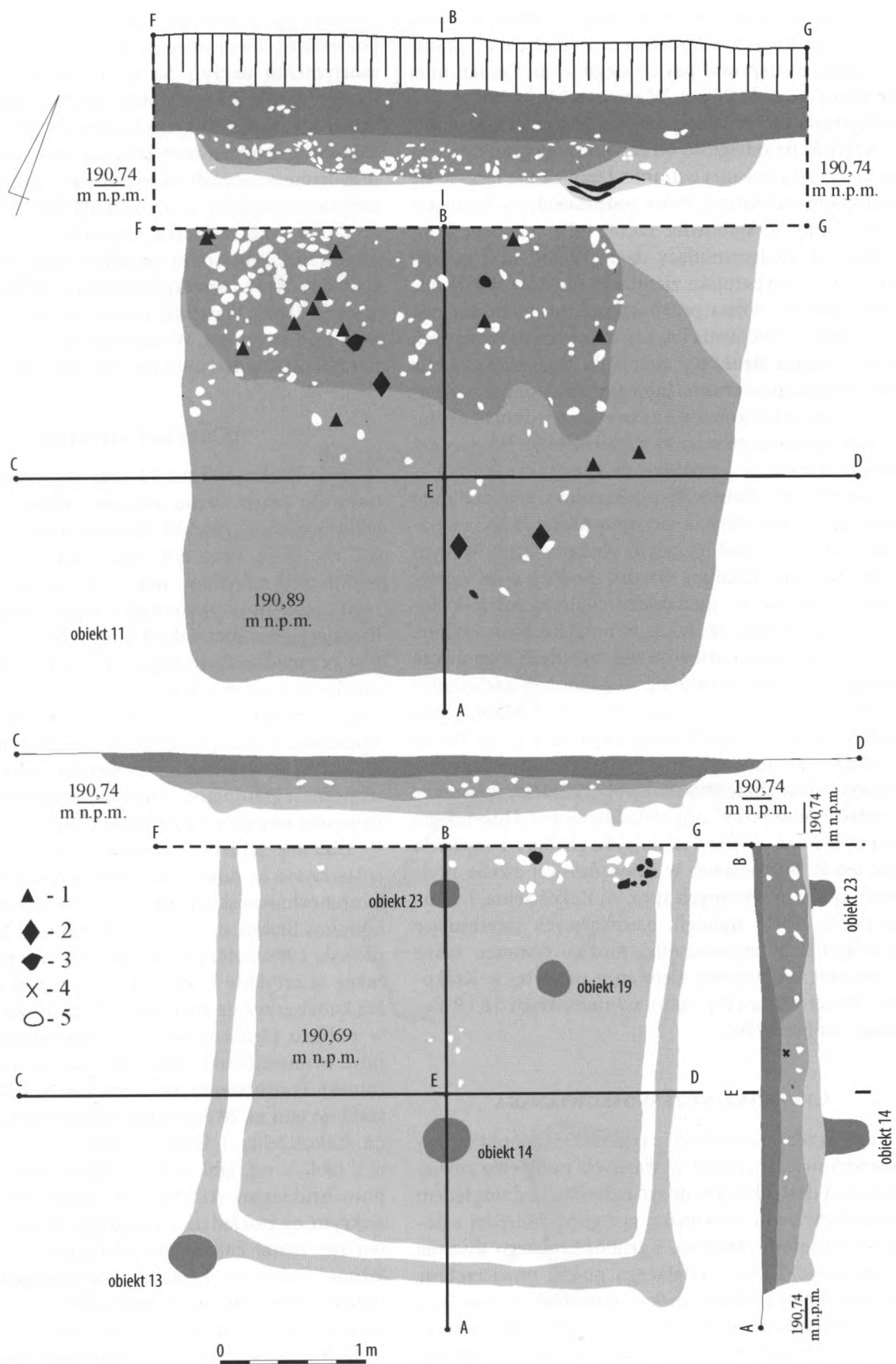
Z kolei niewielkie naczynia w postaci tzw. pucharów ulwóweckich są charakterystyczne dla wschodnich połaci kultury łużyckiej w IV i V okresie epoki brązu (S. Czopek 2001, s. 174-175). Na stanowisku 4 w Husynnem-Kolonii wystąpiły one wyłącznie w kontekście obiektu 8, wraz z fragmentami chropowaczonego od zewnątrz, noszącymi niekiedy ślady ornamentu w postaci dołków paznokciowo-palcowych (szczypanek?). Brak wśród nich natomiast fragmentów zdobionych tzw. „żemczuzinami”. Można więc obiekt 8 utożsamiać ze starszą fazą osadnictwa łużyckiego na opisywanym stanowisku.

ZABYTKI KRZEMIENNE

Łącznie podczas badań odkryto dziesięć zabytków krzemiennych. Wszystkie pochodzą z powierzchni stanowiska, bądź z warstwy czarnoziem. Większość z nich (8 sztuk) to okruchy z licznymi uszkodzeniami mechanicznymi, pozostałe – to wiórek z negatywnymi łuszczeniowymi oraz niewielki rdzeń zaczątkowy, którego część tylna uległa uszkodzeniu termicznemu. Z uwagi na małą liczbę zabytków i brak jakichkolwiek cech charakterystycznych, przeprowadzenie dokładniejszej analizy jest niemożliwe.

OPIS KOMPLEKSU WCZESNOSŁOWIAŃSKIEGO

Z okresem wczesnego średniowiecza należy łączyć pięć z wyróżnionych obiektów (nr 11, 13, 14, 19, 23; odcinek 140-150 m między PZ 31-30), które stanowią jeden kompleks w postaci ziemianki z dołkami posłupowymi (ryc. 7). Ze względu na warunki budowy gazociągu, część ziemianki nie została odsłonięta, jednak odtworzenie jej kształtu oraz wymiarów nie nastęrcza problemu. W rzucie poziomym stropu miała ona czworokątny zarys zbliżony do kwadratu o wymiarach boków około 3,5 x 4,0 m. W partii spągowej zarys był bardziej regularny i miał wymiary około 3,2 x 3,2 m, nie licząc narożnych dołków posłupowych. Wnętrze ziemianki miało więc powierzchnię około 10 m². Ściany chałupy zorientowane były niemal dokładnie wzdłuż kierunków północ-południe, wschód-zachód, z niewielkim odchyleniem zgodnie z ruchem wskazówek zegara. Przekrój obiektu posiadał formę wannową, lekko zwężającą się ku dołowi. Miąższość obiektu od uchwyconego stropu dochodziła do 0,4 m. Głębiej sięgały jedynie ślady posłupach, które uchwycono w narożniku południowo-zachodnim oraz we wnętrzu ziemianki. Najgłębszy sięgał 0,3 m poniżej spągu chałupy. Kształt narożnika południowo-wschodniego wskazuje, że tam także znajdował się słup, choć nie udało się uchwycić jego wyraźnego zarysu. W północno-zachodniej części obiektu zalegała warstwa czarnej ziemi przesyconej węglem drzewnym, zawierająca ponadto dużą liczbę bryłek polepy, „chlebków” glinianych, bryłek rudy darniowej, kości zwierzęcych oraz spękanych termicznie kamieni granitowych. Zabytki te, choć występowały także pojedynczo poza zaciemnieniem, koncentrowały się szczególnie w północno-zachodnim narożniku, w którym należy się domyślać śladu po zniszczonym wylepianym gliną palenisku lub ewentualnie zniszczonym lub niedokończonym piecu (ryc. 5B). We wschodniej części ziemianki, przy północnej ścianie znajdowało się niewielkie nieckowate zagłębienie zawierające naprzemienne warstwy węgla drzewnych, drobnych kamieni i lessu. Podczas odkrywania południowo-zachodniego narożnika, w spągowej części dołka posłupowego natrafiono na interesującą zawartość w postaci 13 fragmentów ceramiki, 17 kości zwierzęcych, dwóch bryłek rudy darniowej oraz dwóch bryłek węgla drzewnego. Depozyt ten stanowił najprawdopodobniej rodzaj ofiary zakładzinowej. W wypełni-skach obiektu 11 oraz w warstwie czarnoziemiu zalegającej bezpośrednio nad nim i zawierającej elementy destrukcji ziemianki, znaleziono łącznie 830 fragmentów ceramiki, 125 „chlebków” glinianych i ich fragmentów, 718 bryłek polepy, 86 kamieni, cztery przeszłiki gliniane, 145 kości zwierzęcych, 11 zębów zwierzęcych oraz trzy kły dzika, 48 bryłek rudy darniowej, 63 bryłki żużla żelaznego, a także trzy przedmioty metalowe.

Ryc. 7. Husynne-Kolonia, pow. Hrubieszów, stan. 4. Obiekt 11: 1 – ceramika; 2 – gliniane „chlebki”; 3 – ruda darniowa; 4 – kość; 5 – polepa. Rys. M. Piotrowski, T. Wiśniewski.

W rzucie poziomym partii spągowej obiektu, w odległości od kilku do kilkunastu centymetrów od granicy zarysu występował pas czystego lessu. Pas ten miał szerokość od 6 do 20 cm. W rzeczywistości jest to ślad podsypiania nieistniejącej już ściany plecionkowej lub, ze względu na odległość od zewnętrznej granicy zarysu, raczej zbudowanej z dranic. Dranice nie łączyły się ze słupami narożnymi, które pozostawały na zewnątrz ścian. Słupy te stanowiły raczej tylko element konstrukcyjny, podtrzymujący dach. Wśród brył polepy zebranych z wypełniska ziemianki niektóre nosiły odciski drewna. Można przypuszczać, że pochodzą one z glinianego wylepienia lub uszczelnienia drewnianych ścian. Analiza struktury ziemianki oraz brak śladów naprawiania, poszerzania lub wymiany słupów sugeruje, iż mamy do czynienia z założeniem jednofazowym.

Czworokątna ziemianka z paleniskiem lub piecem umieszczonym w narożniku, w tym także ze słupami narożnymi, stanowiła podstawowy typ budynku mieszkalnego w okresie wczesnosłowiańskim, rozpowszechniony niemal na całym obszarze zajmowanym przez Słowian. Chałupę bardzo podobną do opisywanej odkryto w niedalekim Świerszczowie-Kolonii, na stanowisku 28, także w pow. hrubieszowskim. Była ona tak samo orientowana, urządzenie grzewcze analogicznie znajdowało się w północno-zachodnim narożniku, a wymiary ścian wynosiły dokładnie tyle samo co w Husynnem-Kolonii, czyli 3,2 x 3,2 m. Warto również przypomnieć, że w wypełnisku ziemianki ze Świerszczowa znaleziono „chleбки” gliniane. Wymiary i kształty „chlebków” odpowiadają tym z Husynnego. W przypadku obydwu stanowisk, chałupy i zapewne całe osady usytuowano w krawędziowej strefie podmokłych dolin rzecznych (por. A. Zakościelna, J. Gurba 1993). Wiele analogii, nasuwających interesujące rozwiązania interpretacyjne, można dostrzec także w świetnie zachowanej ziemiance odkrytej w Krakowie-Nowej Hucie (Wyciążu), na stanowisku 5B (P. Poleska, J. Bober 1996).

CERAMIKA WCZESNOSŁOWIAŃSKA

Ceramika zebrana w obrębie relikwów ziemianki wczesnośredniowiecznej oraz w warstwie podglebia zawierającej jej destrukty jest dosyć jednolita pod względem technologicznym. Wykonano ją z gliny żelazistej z domieszką drobno-, średnio- i gruboziarnistego tłuczni granitowego, lekko wystającego ponad powierzchnię ścianek. Powierzchnia naczyń przybrała po wypale barwę od ceglastej po szarobrunatną. Wszystkie naczynia były całkowicie ręcznie lepiące. Na brzegu jednego z nich można zauważyć ślady wyrównywania poziomymi pociągnięciami, nie jest to jednak efekt obtaczania. Na żadnym fragmencie dna nie zauważono odcisków

osi koła garncarskiego. Rozdrobnienie materiału nie pozwala w chwili obecnej na przedstawienie pełnego asortymentu naczyń. Są to różnej wielkości smukłe i krępe garnki z reguły słabo profilowane z brzegami mniej lub bardziej wychylonymi na zewnątrz lub też usytuowanymi pionowo. Dna naczyń są płaskie, a części przydenne proste lub lekko podcięte. Żaden z fragmentów nie nosi śladów ornamentacji (ryc. 8: 1-2, 4-8).

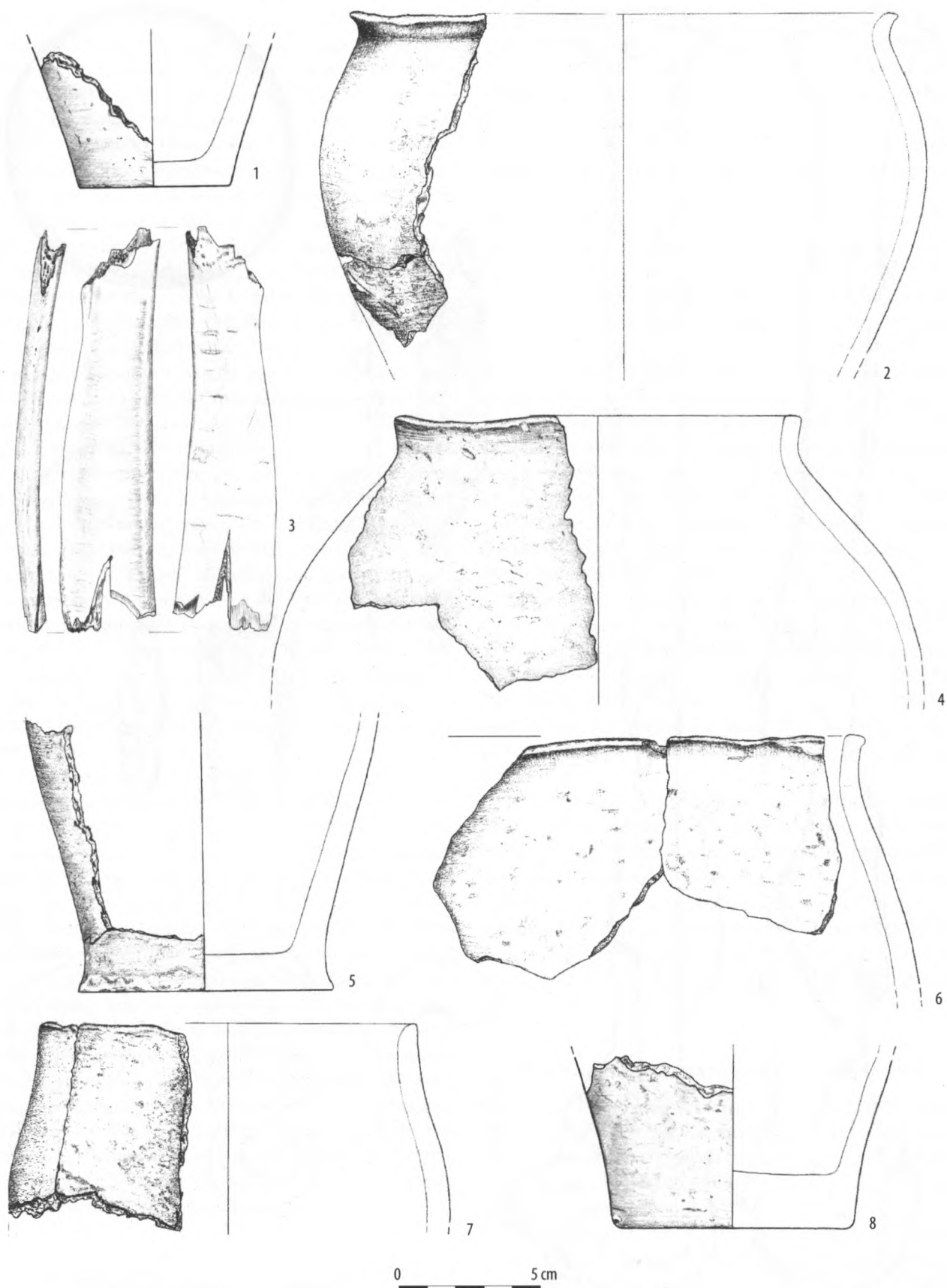
Opisywana ceramika formalnie i technologicznie odpowiada najstarszej ceramice słowiańskiej znanej z ziem polskich i terenów sąsiednich (por. m.in. M. Parczewski 1988). Wstępnie można ją datować na VI stulecie po Chrystusie. W omawianym zbiorze ułamków naczyń nie stwierdzono pozostałości talerzy i prażnic.

„CHLEBKI” GLINIANE

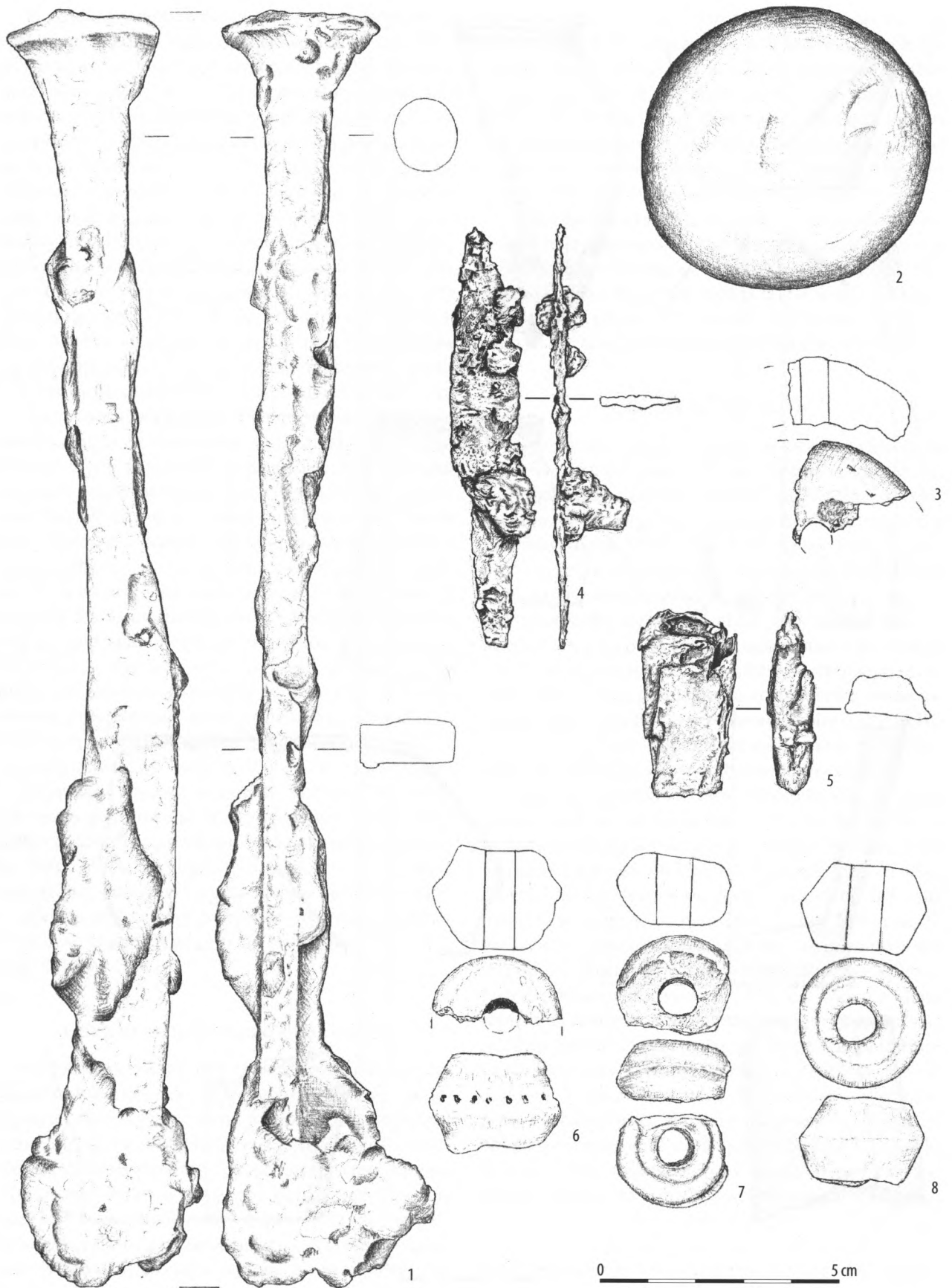
W wypełnisku obiektu 11 oraz w przykrywającej go warstwie czarnoziemiu zebrano łącznie 3 kuliste lub lekko jajowate „chleбки” gliniane zachowane w całości (ryc. 9: 2). Poza tym, zanotowano 122 fragmenty podobnych zabytków oraz 718 bryłek polepy, których część może pochodzić z tego rodzaju wyrobów. Przeciętna średnica całych „chlebków” wynosi 5-6 cm, a w przypadku form jajowatych wymiary wahają się między 5-6 a 4 cm. Wszystkie egzemplarze wykonano z tego samego surowca, czyli z łatwo dostępnego lessu. Większość z nich po ulepieniu została tylko wysuszona lub lekko wypalona, przybierając kolor żółty. Tylko nieliczne egzemplarze, znalezione stosunkowo blisko paleniska wypaliły się na kolor pomarańczowy.

Gliniane „chleбки”, czasem mniej kuliste, bardziej spłaszczone są dosyć charakterystyczne dla obiektów wczesnosłowiańskich znanych z terenów Polski, Czech, Ukrainy, Białorusi, Mołdawii i Rumunii (por. M. Parczewski 1989, s. 44; por. też zestawienie stanowisk oraz mapę w artykule I. Stanciu 2001, s. 136-138, Abb. 2). Na Lubelszczyźnie znaleziono je na innym stanowisku w pobliżu Hrubieszowa – w Świerszczowie-Kolonii, pow. hrubieszowski, stan. 22. Podczas badania chaty (obiekt 3) datowanej na V-przełom V i VI wieku natrafiono tam na 28 egzemplarzy zabytków tego rodzaju (A. Zakościelna, J. Gurba 1993, s. 9-10, 12-14, tabl. 1: e, i, tabl. 3: e-f, tabl. 4: b, e). Nieco dalej, w Perespie, pow. hrubieszowski, stan. 54, fragmenty „chlebków” odkryto na pokładzie z polepy w obiekcie 47. Obiekt ten nie został całkowicie odsłonięty, a jego przynależność kulturowa i pozycja chronologiczna wciąż są przedmiotem dyskusji. Pozyskane materiały wykazują pewne cechy charakterystyczne zarówno dla okresu późnorzymskiego i wczesnosłowiańskiego (E. Kłosińska, M. Piotrowski 2005). Na Podkarpaciu na „chleбки” gliniane natrafiono na dwóch osadach wczesnosłowiańskich odkrytych w Grodzisku Dolnym, pow. leżaj-

Ryc. 8. Husynne-Kolonia, pow. Hrubieszów, stan. 4. Obiekt 11: 1-2, 4-8 – wybór ceramiki; 3 – przedmiot kościany. Rys. R. Galej, W. Zieliński.

Ryc. 9. Husynne-Kolonia, pow. Hrubieszów, stan. 4. Wybór zabytków z obiektu 11: 1, 4, 5 – zabytki metalowe przed konserwacją. Rys. R. Galej, W. Zieliński.

ski, stan. 3 oraz 22. Na każdej z nich znaleziono ponad sto sztuk podobnych zabytków (J. Podgórska-Czopek 1991, s. 11n.; S. Czopek, J. Pogórska-Czopek 2000, s. 217-219, tabl. 9: 1-7, tabl. 10). Inne znaleziska z tego obszaru pochodzą z osady w Bachorzu, pow. rzeszowski, stan. 16 (M. Parczewski 1996, s. 276, ryc. 14: 6-7) i z Woli Buchowskiej, pow. jarosławski, stan. 21 (M. Parczewski 1998, s. 140, 142, ryc. 4, 5: 1). Z Małopolski analogiczne przedmioty znane są także ze Złotej, pow. sandomierski (M. Parczewski 1989, s. 44) oraz Igołomi, pow. krakowski (H. Dobrzańska 1998, s. 94, 99-100, tabl. 1: 2, 3). Zanotowano je również na Dolnym Śląsku – w Żukowicach, pow. głogowski (M. Parczewski 1989, s. 44). Poza granicami Polski można wymienić na przykład osadę wczesnosłowiańską Struga 1 na Białorusi, obl. Brześć, gdzie na „chlebki” natrafiono w obiektach datowanych na VII-VIII wiek (V. S. Vergej 1993, s. 71, 73, tabl. 3: 14-17, 20, tabl. 5: 21, 23).

Zabytki tego rodzaju spotyka się także w nieco starszych zespołach, z późnego okresu rzymskiego (por. między innymi zestawienie w pracy I. Stanciu 2001, s. 136). Odkryto je na przykład na osadzie w Nieśluchowie, obl. Lwów, na zachodniej Ukrainie, gdzie stwierdzono występowanie „prześciowych” materiałów czerniachowskich i wczesnosłowiańskich, datowanych na IV – pocz. V wieku (V. M. Cigilik 1996, s. 287-288, ryc. 4). Z terenu Polski warto w tym kontekście wymienić późnorzymską osadę w Białobrzegach, pow. łąncucki, stan. 8 na Podkarpaciu (J. Podgórska-Czopek 1991, s. 29).

Funkcja glinianych „chlebków” nie została definitywnie wyjaśniona. I. P. Rusanova (1976, s. 50) oraz I. Stanciu (2001) przypisują im na przykład znaczenie magiczno-rytualne. Mógłby za tym przemawiać fakt umieszczania na niektórych okazach rytym znaków krzyża i linii w różnych układach (por. I. Stanciu 2001, Taf. I, II i III). Inni badacze sugerują bardziej praktyczne zastosowania. Według A. Zakościelnej i J. Gurby (1993, s. 13) mogły one służyć jako podstawki do utrzymywania w pionie naczyń w palenisku, albo do obciążania sieci rybackich. Ta druga koncepcja wydaje się mało prawdopodobna ze względu na fakt, iż „chlebki” są czasem słabo wypalone lub tylko podsuszone i w kontakcie z wodą okazałyby się nietrwałe. M. Parczewski (1998, s. 140) uważa, że były one najprawdopodobniej związane z konstrukcją sklepienia pieców glinianych. Nie jest wykluczone, że funkcja tych wyrobów łączyła w sobie elementy praktyczne i magiczne.

PRZEŚLIKI GLINIANE Z WYPEŁNISKI ZIEMIANKI Wczesnosłowiańskiej

W wypełnisku obiektu 11 oraz w warstwie podglebia bezpośrednio nad nim, zawierającej elementy destruk-

cji obiektu, znaleziono cztery prześliki gliniane, z których jeden zachował się w całości, pozostałe natomiast noszą ślady uszkodzenia. Trzy spośród wymienionych egzemplarzy mają formę dwustożkową, przy czym dwa mają bieguny lekko wklęsłe, jeden natomiast – płaskie (ryc. 9: 6-8). Ten ostatni jest dodatkowo zdobiony pojedynczymi nakłuciami na obwodzie ostrego załomu. Czwarty egzemplarz, o największej średnicy i najbardziej uszkodzony, miał prawdopodobnie formę pośrednią między spłaszczoną kulą a kształtem dwustożkowym, z ostro zarysowanymi biegunami (ryc. 9: 3).

Prześliki dwustożkowe mają szeroki zasięg chronologiczny i terytorialny, dlatego ich wartość datująca jest znikoma. Forma ta była najbardziej rozpowszechniona wśród prześlików okresu rzymskiego, okresu wczesnosłowiańskiego oraz późniejszych faz wczesnego średniowiecza. M. Parczewski, który sklasyfikował prześliki znajdujące w kontekście wczesnosłowiańskim, egzemplarze dwustożkowe zaliczył do typu 1, w obrębie którego, ze względu na ukształtowanie biegunów, wyróżnił trzy odmiany. Odmiana: a – odnosi się do biegunów płaskich, b – wklęsłych, c – ostrych (M. Parczewski 1988, s. 89).

Zdobienie prześlików nie było zjawiskiem zbyt częstym w okresie wczesnosłowiańskim, przynajmniej w odniesieniu do ziem polskich. Przykład ornamentu w postaci nakłuc spotykamy na egzemplarzu z obiektu 2/57 odkrytym na osadzie w Igołomi, pow. krakowski, stan. 1 oraz na prześliku z jamy 28 w Szeligach, pow. plocki, stan. 1 (M. Parczewski 1988, s. 90, tabl. XXX: 8; LXXXII: 2).

Ornamentowanie prześlików, prócz funkcji czysto dekoracyjnej mogło mieć także znaczenie użytkowe. Badania etnograficzne wskazują, że są to przedmioty osobiste. Jak pisała Z. Szafrąnska (1952, s. 186-193), mogło tu chodzić o to, by nie zgubić własnego prześlিকা oraz wrzeczona, z którym stanowił komplet. Poza tym, prześlik i wrzeczona były dopasowane i zamienienie ich mogło wpływać na wygodę i efekt pracy podczas przędzenia.

WCZESNOSŁOWIAŃSKIE ZABYTKI METALOWE

W grupie znalezisk pochodzących z obiektu 11 znalazły się także trzy przedmioty metalowe: nóż żelazny (ryc. 9: 4), rodzaj żelaznego dłuta (ryc. 9: 1) oraz zwinietą blachę z brązu lub miedzi (ryc. 9: 5). Wszystkie są silnie skorodowane.

Głównia noża ma kształt niesymetryczny, ostrze i tylec zbiegają się w ostre zakończenie znajdujące się nieco bliżej tyłca. Ostrze przechodzi w linię prostej w trzpień, który jest jednocześnie odcięty uskokiem od tyłca. Długość noża wynosi 87 mm, a największa szerokość 15 mm. Długość ostrza wynosi około

56 mm. W miejscu przejścia ostrza w trzpień znajduje się znaczna narośl korozyjna, która być może stanowi pozostałość po nicie mocującym rękojeść. Wykazać to mogą jednak dopiero zabiegi konserwatorskie.

Noże, podobnie jak inne zabytki metalowe, nie należą do zbyt częstych znalezisk na stanowiskach wczesnosłowiańskich. Przydatność noży do datowania jest niewielka. Ich kształt odzwierciedlał raczej potrzeby użytkowe, niż stylistyczne, nie ulegał więc, z pewnymi wyjątkami, zbyt częstym i radykalnym przemianom formalnym.

Interesującym zabytkiem jest duże zachowane w całości narzędzie w kształcie przypominające dłuto, przecinak. W części górnej zbytek ma przekrój okrągły, a w części środkowej i prawdopodobnie także dolnej – prostokątny. Jego całkowita długość wynosi 264 mm, średnica przekroju części górnej 15 mm, a wymiary przekroju prostokątnego 20 x 9 mm. Jeden koniec narzędzia ma kształt rozklepanej od uderzeń główki, drugi, silnie skorodowany, trudno rozpoznać. Wydaje się, że ma on formę spłaszczonej krawędzi. Funkcja przedmiotu pozostaje niejasna, można jednak przypuszczać, że używano go do obróbki drewna. Podobny zbytek znany jest z osady kultury kijowskiej w miejscowości Roišće, gdzie został znaleziony w jamie 164 (por. R. V. Terpilovskij 1990, ryc. 3: 9; 2004, rys. 82: 8).

PRZEDMIOTY KOŚCIANE Z ZIEMIANKI WCZESNO-SŁOWIAŃSKIEJ

W wypełniku obiektu 11, wśród licznych kości zwierzęcych, znaleziono dwa żebra, które noszą ślady późniejszej obróbki. Pierwszy z zabytków ma długość 148 mm, szerokość 34 mm i grubość około 9 mm. Jeden z jego końców jest uszkodzony, drugi natomiast w środkowej części posiada klinowate wycięcie o długości 35 mm (ryc. 8: 3). Drugi zbytek ma 186 mm długości, 16 szerokości i od 4 do 9 mm grubości. Także w tym przypadku jeden z końców nosi ślady wyraźnego uszkodzenia, a drugi obróbki. Wycięto z niego prostokątny fragment o wymiarach 16 x 9 mm.

Trudno ustalić w jakim celu przekształcono opisywane żebra. Ich funkcja mogła być związana być może z garncarstwem, tkactwem lub przedzeniem, potwierdzonym obecnością przęślików. Nie można także wykluczyć możliwości, że to nie opisywane zabytki, lecz wycięte z nich fragmenty miały znaleźć jakieś zastosowanie. W pierwszym przypadku byłby to ostro zakończony klin, w drugim – płaska prostokątna płytka.

OKRES STAROPOLSKI

Podczas nadzoru na odcinku 190-200 m między punktami PZ 31-30 został odkryty nieckowaty w przekroju obiekt, który można wiązać z okresem staropolskim. W jego wypełniku znaleziono żuchwę dzika z kłami oraz 5 fragmentów ceramiki toczonej na kole. Wśród nich znajdują się ułamki ceramiki tzw. „siwej”, a także wykonane z białej glinki kaolinitowej, polewane od strony wewnętrznej szkliwem w kolorze zielonym i brązowym. Materiał ceramiczny można datować na XVI-XVII wiek.

OBIEKTY XX-WIECZNE

W obrębie wykopu, w zasięgu odcinków 10-30 m (PZ 31-32) i 0-30 m, 60-90 m (PZ 31-30) zadokumentowano pozostałości po okopach strzeleckich z okresu II wojny światowej. W niektórych częściach zalegały jeszcze zbutwiałe belki drewniane. Linia okopów prowadzona była zygzakiem. W warstwie czarnoziem nad obiektem 1 znaleziono także łuskę karabinową.

Na odcinkach 20-30 m między punktami PZ 31-32 oraz 10-20 m między punktami PZ 31-30 wystąpiły wąskie wkopy zawierające współczesne ceramiczne dreny odwadniające.

OBIEKTY TRUDNE DO WYDATOWANIA

Niektóre z wyróżnionych obiektów były całkowicie pozbawione materiału zabytkowego (nr 7, 15, 12 oraz 24). Wydaje się jednak, że ze względu na pozycję stratygraficzną (przykryte warstwą czarnoziem) oraz strukturę i kolor wypełnik, z dużym prawdopodobieństwem można wykluczyć ich nowożytną metrykę. Brunatne lub czarne wypełniska przypominały obiekty pradziejowe i wczesnośredniowieczne odkryte na stanowisku, w przeciwieństwie do szaro-żółtej ziemi wypełniającej okopy, wkopy pod dreny oraz obiekt datowany na okres staropolski.

Na szczególną uwagę zasługuje obiekt 7, który w rzucie poziomym miał kształt niemal idealnego koła o średnicy 1,95 m. W przekroju miał formę płaskodennej niecki. Miąższość obiektu wynosiła 0,2 m (ryc. 4). W warstwie czarnoziem nad obiektem 7 znaleziono 3 fragmenty ceramiki, które można odnieść do kultury łużyckiej.

Na głęboką jamę pozbawioną materiału zabytkowego natrafiono na stanowisku także podczas wcześniejszych badań, w roku 1989 (E. Banasiewicz 1989, s. 36).

WNIOSKI

Dotychczasowe badania wykopaliskowe na stanowisku 4 w Husynnem-Kolonii wykazały, iż miejsce to było regularnie i wielokrotnie zasiedlane. Na podstawie odkrytych zabytków można wyróżnić dziesięć faz chronologicznych. Najstarsze i najsłabiej rozpoznane pozostają ślady osadnictwa z okresu neolitu i wczesnej epoki brązu. Pozostałość jednej ziemianki ludności kultury łużyckiej można natomiast wiązać ze schyłkiem epoki brązu. Stosunkowo pokaźną liczbę obiektów i zabytków ruchomych, głównie ceramiki, należy odnieść do młodszego odcinka wczesnej epoki żelaza, kiedy funkcjonowała tutaj osada zamieszkała przez ludność kultury łużyckiej. Następnie, w pierwszym stuleciu po Chrystusie badany teren wykorzystywany był jako miejsce grzebalne. Obrządek pogrzebowy oraz zestaw zabytków znalezionych w kontekście pochówków wyraźnie wskazuje na przynależność do kultury zarubinieckiej. Nieliczne zabytki, znalezione na złożu wtórnym, pozwalają wyróżnić dwa kolejne okresy. Odpowiadają one kulturze przeworskiej w fazie B1 i kulturze wielbarskiej w fazie C okresu rzymskiego. Trudno w tej chwili przesądzać, czy materiały te miały charakter sepulkralny, czy związane były z funkcjonowaniem osad. Na przełomie okresu wędrówek ludów i wczesnego średniowiecza w obrębie badanej przestrzeni rozlokowano osiedle słowiańskie, z którego odsłonięto dotychczas tylko jedną ziemiankę. Ponownie zamieszkało ten teren w okresie stasropolskim, w XVI-XVII wieku, i w czasach współczesnych.

Dorzecze Huczwy oraz lewe dorzecze odcinka Bugu w sąsiedztwie jej ujścia to teren, który był niezwykle atrakcyjny pod względem osadniczym dla ludności kultury łużyckiej. Świadczy o tym liczba około 1300 stanowisk archeologicznych tej kultury zarejestrowanych na określonym obszarze, co stanowi ponad 1/4 wszystkich źródeł Lubelszczyzny datowanych na ten okres pradziejów (E. Kłosińska 2005, s. 162). Nie dziwi więc odkrycie osady łużyckiej w Husynnem-Kolonii. Należy jednak wspomnieć, że znaczna większość stanowisk znana jest jedynie z badań AZP, a tylko nieliczne, badane były wykopaliskowo.

Funkcjonowanie osad na stanowisku 4 w Husynnem-Kolonii pod koniec epoki brązu i we wczesnej epoce żelaza przypada na okres największego rozkwitu kultury łużyckiej w tej części Lubelszczyzny (E. Kłosińska 2005, s. 165). Większość źródeł pozyskanych w trakcie opisywanych badań należy datować na wczesną epokę żelaza i to raczej jej młodszy odcinek, kiedy, jak się przypuszcza, doszło do napływu na teren Lubelszczyzny grup ludności z południowego-wschodu. Horyzont ten w kulturze materialnej odznacza się

zmianami w ceramice naczyniowej, między innymi pojawieniem się workowatych naczyń chropowatych od strony zewnętrznej i zdobionych tzw. „żemczuzinami” oraz dołkami palcowymi, występowaniem metalowych wyrobów o proveniencji scytyjskiej i zmianami w obrządku pogrzebowym (E. Kłosińska 2005, s. 183-184).

Szerszego komentarza wymaga faza ulwówecka wyróżniona na opisywanym stanowisku. Odpowiada jej tylko jedna ziemianka z dołkiem posłupowym. Materiał ceramiczny z jej wypełniska oraz warstwy zalegającej powyżej różni się wyraźnie od pozostałych fragmentów naczyń znalezionych na stanowisku. Podstawowym kryterium wydzielenia tzw. „grupy ulwóweckiej” jest obrządek pogrzebowy, przejawiający się w stosowaniu w młodszym odcinku epoki brązu birytualizmu lub raczej pojawianiu się pojedynczych grobów szkieletowych nad dolną Huczwą i nad Bugiem w okolicach jej ujścia, a więc na obszarze, na którym zlokalizowane jest stanowisko 4 w Husynnem-Kolonii. Fazę ulwówecką wyróżniono także na sąsiednim stanowisku 29 badanym w Husynnem, pow. hrubieszowski, przypisując do niej odkryty tuż pod oraniną grób zbiorowy mężczyzny, kobiety i dziecka (E. Kłosińska 2005, s. 172, 174, ryc. 11). Obydwa stanowiska stanowiłyby zatem kompleks obejmujący osadę i cmentarzysko, gdyby nie kilka zastrzeżeń, które budzi interpretacja chronologiczno-kulturowa wspomnianego pochówka. Większość, jak się wydaje, grobów szkieletowych związanych z tzw. „grupą ulwówecką” oraz kulturą wysoką orientowanych było tak, by zmarły miał głowę skierowaną na południe (por. E. Kłosińska 2005, s. 171-175, ryc. 6, 8-10). Szkielety kobiety i mężczyzny z Husynnego były natomiast zwrócone czaszkami na wschód. Pozostałe cechy dające się zaobserwować w grobie, w tym brak wyposażenia, pozycja na wznak, ułożenie rąk wyprostowanych wzdłuż tułowia oraz pochówek dziecka w nogach kobiety, także nie mogą stanowić podstawy datowania na młodszy odcinek epoki brązu.

Znacznie bardziej ubogo, niż w odniesieniu do kultury łużyckiej, przedstawia się lista stanowisk wczesnosłowiańskich w tej części Lubelszczyzny. Znaleźiska z tego okresu wciąż należą do wyjątkowych. Wartość odkrycia chałupy na stanowisku 4 w Husynnem-Kolonii podnosi dodatkowo bogaty inwentarz zabytków ruchomych, zarówno pod względem ilości pozyskanych przedmiotów, jak i ich zróżnicowanego zestawu. Uzyskano także szereg cennych informacji dotyczących konstrukcji wczesnosłowiańskiego obiektu mieszkalnego, wliczając w to praktyki lokowania ofiary zakładzinowej.

Pozyskany ruchomy materiał zabytkowy, zarówno pradziejowy, jak i wczesnośredniowieczny wymaga

dalszych badań. Nowych danych może tu dostarczyć przede wszystkim analiza licznego zbioru ceramiki oraz kości zwierzęcych.

Wartość odkryć oraz stopień zachowania obiektów, zwłaszcza w niżej położonych partiach stanowiska

przykrytych grubym płaszczem czarnoziemiu, jednoznacznie przekonuje o potrzebie kontynuacji badań wykopaliskowych. Wyjaśnienia wymaga także charakter przeworskiego i wielbarskiego osadnictwa z okresu rzymskiego.

LITERATURA

- Banasiewicz Ewa
1989 *Interwencja archeologiczna na zniszczonym cmentarzystku kultury zarubiniękiej w Kol. Husynne*. W: Sprawozdania z badań archeologicznych w województwie zamojskim w 1989 roku, [red. zespół]. Zamość, s. 23-28.
1990 *Sprawozdanie z prac ratowniczych na stan. 4 w Kol. Husynne*. W: Sprawozdania z badań archeologicznych w województwie zamojskim w 1990 roku, red. Zespół WOAK. Zamość, s. 36-37.
- Czopek Sylwester
2001 *Pysznicza, pow. Stalowa Wola, stan. 1. Cmentarzysko ciałopalne z przełomu epoki brązu i żelaza*. Rzeszów.
- Czopek Sylwester, Podgórska-Czopek Joanna
2000 *Wielokulturowe stanowisko nr 22 w Grodzisku Dolnym, pow. Leżajsk. Podsumowanie wyników badań prowadzonych w latach 1996-1999*. Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego 21, s. 203-224.
- Jeliński Zbigniew
2001 *Osadnictwo w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza na osadzie wielokulturowej w Teptiukowie, stan. 6, gm. Hrubieszów, woj. lubelskie* (maszynopis pracy magisterskiej przechowywany w archiwum Instytutu Archeologii UMCS w Lublinie).
- Kłosińska Elżbieta
2005 *Na południowo-wschodnich peryferiach popielnicowego świata – sytuacja kulturowa i osadnicza w młodszej epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza w dorzeczu Huczwy i górnego Bugu*. W: Problemy kultury wysockiej, red. S. Czopek. Rzeszów, s. 161-192.
- Kłosińska Elżbieta, Piotrowski Marcin
2005 *Wstępne wyniki badań wykopaliskowych na wielokulturowym stanowisku 54 w Perespie, gm. Tyszowce, w sezonach 2003-2004*. Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego 26, s. 385-408.
- Kondracki Jerzy
1998 *Geografia regionalna Polski*. Warszawa.
- Mazurek Wojciech
1989 *Drugi sezon badań na osadzie wielokulturowej w Szumince, stan. 7, gm. Włodawa*. W: Informator o badaniach w województwie chełmskim w 1991 roku [nr 6], Chełm, s. 5-8.
1995 *Wyniki badań sondażowych na osadzie wielokulturowej w Szumince, stan. 7, gm. Włodawa*. W: Informator o badaniach w województwie chełmskim w 1990 roku [nr 5]. Chełm, s. 7-20.
- Michalczyk Zdzisław, Wilgat Tadeusz
1998 *Stosunki wodne Lubelszczyzny*. Lublin.
- Niedźwiedź Józef
1992 *Materiały kultury lużyckiej (?) z okresu halsztackiego z południowo-wschodniej Lubelszczyzny*. W: Ziemie polskie we wczesnej epoce żelaza i ich powiązania z innymi terenami. Materiały z konferencji – Rzeszów, 17-20. 09. 1991, red. S. Czopek. Rzeszów, s. 155-171.
- Parczewski Michał
1988 *Początki kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce. Krytyka i datowanie źródeł archeologicznych*. Wrocław.
1988 *Żukowice pod Głogowem w zaraniu średniowiecza. (Żukowice bei Głogów am Anfang des Mittelalters)*. Głogów. Głogowskie Zeszyty Naukowe 2.
1998 *Nowe materiały wczesnosłowiańskie z Polski południowo-wschodniej*. Archaeoslavica 3, s. 133-145.
- Piotrowski Marcin
2004 *Wybrane zabytki archeologiczne pochodzące z wielokulturowego stanowiska 22 w Łukawicy, w powiecie lubaczowskim*. Rocznik Przemyski 40. Archeologia 2, s. 127-140.
- Podgórska-Czopek Joanna
1989 *Materiały z wczesnośredniowiecznej osady w Grodzisku Dolnym, stan. 3, woj. Rzeszów*. Archaeoslavica 1, s. 9-60.
- Poleska Paulina, Bober Janusz
1995 *Wczesnosłowiańska półziemianka ze stanowiska 5B (Wyciąże) w Krakowie-Nowej Hucie*. Materiały Archeologiczne Nowej Huty 19, s. 101-128.
- Rusanova Irina P.
1976 *Slavânske drevnos'ti VI-VIII v. Moskva*.
- Stanciu Ion
2001 *„Tonbrote” als Lindiz für die Wanderung und die magisch-rituellen Glauben und Praktiken der frühen Slawen*. W: Sanktuaria i kult, red. J. Kmiecinski. Łódź, s. 123-154. Estern Review 5.
- Szafrańska Zoja
1952 *Ornamenty na przęślikach wczesnośredniowiecznych z ziem polskich*. Slavia Antiqua 3, s. 179-194.
- Szeliga Marcin
2006 *Wyniki ratowniczych badań wykopaliskowych na stan. 30 w Husynnem, pow. hrubieszowski, w 2005 roku*. Archeologia Polski Środkowowschodniej 8 (w tym tomie).
- Terpilovskij Rostislav V.
2004 *Slavjane Podneprov'ja v pervoj polovine I tysjačelietija n.e. Lublin*. Monumenta Studie Gothica 3.
- Vergej Valentina S.
1989 *Rannelslavânskoe poselene Struga 1 na nižnej Horyni*. Archaeoslavica 2, s. 63-85.
- Zakościelna Anna, Gurba Jan
1993 *Obiekt mieszkalny z początków wczesnego średniowiecza ze stanowiska 28 w Świerzczowie Kolonii, woj. zamojskie*. Archaeoslavica 2, s. 7-24.

Zakościelna Anna, Wiśniewski Tadeusz,
Piotrowski Marcin

2005 *Husynne Kolonia, stan. 4. Dokumentacja naukowa ratowniczych badań wyprzedzających budowę gazociągu Zosin-Moroczyn wykonanych na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków*

w Lublinie (Delegatura w Zamościu) finansowanych przez Karpacką Spółkę Gazownictwa Sp.z.o.o. w Tarnowie (Oddział Zakład Gazowniczy w Sandomierzu). Lublin. (Maszynopis dokumentacji w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Zamościu).

MARCIN PIOTROWSKI, TADEUSZ WIŚNIEWSKI

**PRELIMINARY RESULTS OF EXCAVATIONS AT MULTICULTURAL SITE 4 IN HUSYNNNE-KOLONIA,
HRUBIESZÓW DISTRICT, IN 2005**

SUMMARY

Archaeological investigations at site 4 in Husynne-Kolonia, known from earlier revelations, were conducted in 2005 as pre-investment field researches, preceding the construction of gas pipeline from Zosin to Moroczyn what is the section of transit pipeline from Ukraine to western Europe. The earthworks lasted from 7th to 29th April 2005.

According to an physical-geographical division, the site is located in the south part of Grzęda Horodelska, at the border with the Hrubieszów Valley. It is situated in Husynne-Kolonia location, on the road to Moroczyn. Its area covers ca. 9 hectares.

Site 4 in Husynne-Kolonia was discovered in 1989 by Waław Panasiewicz, a staff member of the Hrubieszów Museum. During two years (1989-1990) there were carried out the rescue excavations led by Ewa Banasiewicz. In the course of field survey there were uncovered some burials connected with the Zarubincy culture and traces of settlements from the Przeworsk culture (B1 phase) and the Wielbark culture (C phase). On the site surface a stone shaft-hole axe, probably of the Corded Ware culture was found.

In 2005 one examined totally 465 sq. m, exposing 25 objects which were defined as remnants of a Lusatian culture settlement from the end of the Bronze Age and the Hallstatt period, settlements from the early Slav and Old Polish periods and the 20th century objects. One gained together 2997 artefacts, in this 1481 items (49,4%) were derived from 14 pits.

The most interesting one seems to be the structure no 11 related to the early Slavonic time. One should linked with it also following objects (no 13, 14, 19, 23) which create one dwelling

complex composed of remains of subterranean hut with post-holes. The horizontal view of the dugout ceiling was quadrangular with side dimensions as follows: 3.5 and 4.0 m. Whereas the dugout floor outline was more regular and its dimensions were 3.2 m by 3.2 m without including the corner post-holes. The thickness of the object measured from the observed roof counted 0.4 m. Only the traces of post-holes which were saw in the subterranean inside and its south-west corner reached far down. The deepest one was to 0.3 m below the floor. The north-west section of the feature contained a layer of black soil replete with charcoal, daub clay clods, clay "loaves", lumps of bog ore, some animal bones and thermally cracked granite stones. All artefacts mentioned above occurred also separately beyond the limits of the dark patch but their concentration especially in the north-west corner could be remains of a damaged fire-place, covered with clay layer or a destroyed or unfinished hearth. While unearthing the south-west corner, in the floor spot of one of the post-holes there were recorded 13 potsherds, 17 animal bones, 2 pieces of bog ore and 2 charcoal lumps. This deposit could be most probably a kind of an apotropaic foundation offering. In the filling of feature 11 and in the humus layer, containing elements originated from the dugout destruction and covering directly over the structure 11, there were uncovered totally 830 fragments of ceramics, 125 clay "loaves" and their parts, 718 daub clay lumps, 86 stones, 4 clay spindle-whorls, 145 animal bones, 11 animal teeth and 3 wild boar fangs, 48 clods of bog ore, 63 lumps of iron slag and 3 iron items: a kind of chisel, a knife and one undetermined article.

Mgr Marcin Piotrowski
Instytut Archeologii UMCS
Pl. M. Curie-Skłodowskiej 4
20-031 Lublin
marcincastello@go2.pl

Mgr Tadeusz Wiśniewski
Instytut Archeologii UMCS
Pl. M. Curie-Skłodowskiej 4
20-031 Lublin
krzem7@o2.pl